

GLENON DOJL NEUKROĆENA

Prevela s engleskog
Jelena Fišić

■ Laguna ■

Naslov originala

Glennon Doyle

UNTAMED

Copyright © 2020 by Glennon Doyle

All rights reserved.

Translation copyright © 2021 za srpsko izdanje, LAGUNA

Ova knjiga nije fikcija. Ipak, neka imena, detalji i lične osobine protagonista promenjeni su. Osim toga, određeni likovi spoj su više stvarnih osoba i njihovih iskustava.

*Za sve žene koje ponovo oživljavaju.
Za devojke koje nikad neće biti ućutkane.*

Najviše, za Tiš

sadržaj

prolog: gepard	.11
--------------------------	-----

prvi deo: u kavezu

sjaj	17
jabuke	21
pušenje	23
smernice	25
polarni medvedi	27
glasovi	31
algoritmi	35
okupljanja	37
pravila	39
zmajevi	41
ruke	44

drugi deo: ključevi

Osećajte	62
Znajte	67
Zamislite	74
Neka gori	83

treći deo: **slobodna**

bolovi	91
duhovi	101
osmesi	104
ciljevi	107
adam i ključevi	109
uši	110
uslovi	114
erike	121
kuće na plaži	126
temperature	129
ogledala	131
oči	133
bašte	137
zaveti	141
drveće orijentacije	149
kantice	152
stjuardese	154
podsetnici	157
pesme	160
dečaci	164
razgovori	174
šuma	177
krem sirevi	180
baze	182
ostrva	189
stene	195
krvoprolića	198
rasisti	203
pitanja	220
saglasnost	225
dozvole	228

čvorovi	230
preslikači	233
ženski bogovi	240
sukobi	241
uzvodno	244
laži	248
dostava	249
napadači	263
zone komfora	272
elmers	276
srećnice	284
zujanja	286
kule od peska	290
gitare	292
pletenice	296
drugi put	300
ideje	304
pored terena	306
nivoi	308
epilog: ljudsko	311
izjave zahvalnosti	313
o autorki	317
o organizaciji <i>Tugeder rajzing</i>	318

prolog

gepard

Pre dve godine, na leto, moja supruga i ja odvele smo naše ćerke u zoološki vrt. Dok smo šetale, primetile smo reklamu za veliki događaj u parku: istrčavanje geparda. Krenule smo ka porodicama koje traže dobro mesto za posmatranje tog događaja i našle smo zgodno mesto za nas. Naša najmlađa ćerka Ama popela se na ramena moje supruge, kako bi bolje videla šta se dešava.

Pojavila se vesela plavokosa čuvarica u prsluku kaki boje. U rukama je držala megafon i povodac na kom je bio žuti labrador retriever. Bila sam zbunjena. Nisam neki poznavalac životinja, ali ako je mislila da ubedi moju decu da je taj pas zapravo gepard, tražiću novac nazad.

Počela je: „Dobro došli! Uskoro ćete upoznati našu stanku, ženku geparda Tabitu. Mislite li da je ovo Tabita?“

„Neeeee!“, odgovoriše deca.

„Ova simpatična labradorka zove se Mini i ona je Tabitina najbolja drugarica. Upoznale su se dok je Tabita još bila mladunče i odgajali smo ih zajedno, kako bismo lakše ukrotili Tabitu. Ona u svemu oponaša Mini.“

Čuvarica je dala znak parkiranom džipu iza sebe. Ružičasti plišan zeka bio je privezan za zadnja vrata pohabanim konopcem.

Pitala je: „Ko od vas ima labradora kod kuće?“

Nekoliko ručica vinulo se u vazduh.

„Čiji labrador voli da jurca unaokolo?“

„Moj!“, viknuše deca.

„E pa, i Mini voli da juri ovog zeku! Prvo će Mini juriti tog zeka, a Tabita će je posmatrati i gledati kako se to radi. Onda ćemo početi s odbrojavanjem, otvoriću Tabitin kavez i ona će pojuriti. Na kraju staze, koji je oko sto metara na onu stranu, Tabitu će čekati ukusan odrezak.“

Čuvarica je otkrila Tabitin kavez i odvela Mini, koja je željno iščekivala početak, do startne linije. Dala je signal džipu i on je krenuo. Pustila je Minin povodac i svi smo gledali kako žuta labradorka veselo trči za prljavim ružičastim zekom. Deca su oduševljeno aplaudirala. Odrasli su brisali znoj sa čela.

Konačno je na red došao i Tabitin veliki nastup. Jednoglasno smo odbrojavali: „Pet, četiri, tri, dva, jedan...“ Čuvarica je otvorila vrata kaveza i zeka je ponovo pojurio. Tabita je izletela, netremice gledajući u zeku. U roku od nekoliko sekundi stigla je do cilja i džip sa zekom se odvezao dalje. Čuvarica je dunula u pištaljku i bacila Tabiti odrezak. Tabita ga je šćepala šapama, šćućurila se na zemlji i žvakala ga, dok je masa aplaudirala.

Ja nisam aplaudirala. Bilo mi je muka. Kroćenje Tabite bilo mi je... poznato.

Posmatrala sam Tabitu kako glode taj odrezak na zemlji u zoo-vrtu i pomislila: *Dan za danom, ova snažna životinja juri prljave ružičaste zečeve po utabanoj, uskoj stazi koju su joj namenili. Ne gleda ni levo ni desno. Nikad i ne uhvati tog*

prokletog zeca i svaki put se zadovolji odreskom iz prodavnice i rasejanim aplauzom odobravanja znojavih nepoznatih ljudi. Pokorava se svakoj komandi čuvarke, baš kao labradorka Mini, jer je dresirana da veruje da je i ona sama labradorka. Nije ni svesna toga da bi, kad bi se barem na trenutak setila svoje divljine, mogla da rastrgne čuvarke na komade.

Kad je Tabita pojela odrezak, čuvarka je otvorila kapiju koja je vodila do malog ograđenog polja. Tabita je prošla kroz kapiju i vrata su se zatvorila za njom. Čuvarka je ponovo uzela megafon i pitala da li neko ima pitanja. Devojčica od oko devet godina podigla je ruku i pitala: „Zar Tabita nije tužna? Zar joj ne nedostaje divljina?“

„Izvini, ne čujem te“, reče čuvarka. „Možeš li da ponoviš pitanje?“

Majka devojčice je ponovila ćerkino pitanje, ali glasnije: „Zanima je da li Tabiti nedostaje divljina.“

Čuvarka se nasmešila i odgovorila je: „Ne. Tabita je rođena ovde. Ona ne zna za drugi svet. Nikad nije videla divljinu. Dobro joj je ovde. Mnogo je bezbednija ovde nego u divljini.“

I dok je čuvarka iznosila činjenice o gepardima rođenim u zatočeništvu, moja starija ćerka Tiš me je dodirnula i pokazala prstom ka Tabiti. Na tom polju, daleko od Mini i čuvara, Tabita je promenila svoje držanje. Glavu je držala uspravno, posmatrala je okolinu i pogledom pratila ogradu. Napred-nazad, napred-nazad, zaustavljajući se samo da bi zurila negde iza ograde. Činilo se kao da se nečega prisetila. Izgledala je kraljevski. I pomalo zastrašujuće.

Tiš mi je šapnula: „Mama, ponovo je podivljala.“

Klimnula sam glavom i posmatrala Tabitu kako gleda svoju okolinu. Poželela sam da je pitam: „Šta se dešava u tvojoj glavi?“

Znala sam šta bi mi odgovorila. Rekla bi: „Nešto *nije u redu* u vezi s mojim životom. Osećam se nemirno i nezadovoljna sam. Imam osećaj da bi sve trebalo da bude lepše nego što jeste. Zamišljam neograđene, prostrane savane. Želim da trčim, da lovim i ubijam. Želim da spavam pod zift crnim tihim nebom, punim zvezda. *Sve mi to deluje tako stvarno da gotovo to mogu i da osetim.*“

Onda bi ponovo pogledala u kavez, jedini dom koji poznaje. Bacila bi pogled na nasmejane čuvare, gledaoce koji se dosađuju i zadihanu, razigranu labradorku, svoju najbolju prijateljicu.

Uzdahnula bi i rekla: „Trebalo bi da budem zahvalna na životu koji ovde imam. Suludo je čeznuti za nečim što i ne postoji.“

Ja bih joj na to uzvratila:

Tabita, nisi luda.

Zaboga, ti si gepard!

prvi deo

u kavezu

sjaj

Pre četiri godine, dok sam bila u braku s ocem moje troje dece, zaljubila sam se u ženu.

Mnogo kasnije posmatrala sam tu ženu kako odlazi kod mojih roditelja kako bi im saopštila svoju nameru da me zaprosi. Mislila je da ne znam šta se dešavalo tog nedeljnog jutra, ali znala sam.

Kad sam čula njen auto, sela sam na kauč, otvorila knjigu i pokušala da usporim puls. Ona je ušla u kuću i krenula pravo ka meni, sagnula se i poljubila me u čelo. Sklonila mi je kosu s vrata i udahnula moj miris, kao i uvek. Onda se uspravila i otišla u spavaću sobu. Skoknula sam do kuhinje, da joj sipam kafu i kad sam se okrenula, ona je klečala ispred mene, držeći prsten u ruci. Njene oči bile su odlučne i upitne, razrogačene i usredsređene, nebeskoplave, beskrajne.

„Nisam mogla da čekam“, rekla je. „Jednostavno nisam mogla da čekam više ni minut.“

Kasnije, u krevetu, spustila sam glavu na njene grudi, dok smo razgovarale o tome kako je provela jutro. Rekla je mojim roditeljima: „Volim vašu ćerku i unuke kao nikoga

dosad. Ceo život sam tragala za njima i pripremala se za njih. Obećavam vam da ću ih voleti i čuvati do kraja života.“ Mojoj majci su podrhtavale usne od straha i hrabrosti, dok je izgovarala reči: „Ebi, moja ćerka nije bila ovako puna života još od svoje desete godine.“

Mnogo toga je još izrečeno tog jutra, ali ta prva reakcija moje majke privukla mi je pažnju kao rečenica u romanu koja prosto traži da je podvučete:

Moja ćerka nije bila ovako puna života još od svoje desete godine.

Moja majka je posmatrala kako sjaj u mojim očima bleedi tokom moje desete godine na Zemlji. Sada, trideset godina kasnije, dočekala je da se taj sjaj vrati. U proteklih nekoliko meseci potpuno sam promenila svoje držanje. Izgledala sam joj kao kraljica i pomalo zastrašujuće.

Nakon tog dana zapitala sam se: *Gde je nestao sjaj iz mojih očiju kad sam imala deset godina? Kako sam izgubila samu sebe?*

Malo sam istraživala i otkrila sledeće: sa deset godina učimo kako da budemo dobre devojčice i pravi dečaci. Sa deset godina deca počinju da kriju to što jesu kako bi postala ono što svet od njih očekuje. Sa deset godina počinje naše kroćenje.

Kad sam imala deset godina, svet mi je rekao da ćutim i pokazao mi je gde su moji kavezi:

Ova osećanja smeš da izražavaš.

Ovako žena treba da se ponaša.

Ovo je telo kojem moraš da stremiš.

Ovo su stvari u koje ćeš verovati.

Ovo su ljudi koje smeš da voliš.

Ono su ljudi kojih ćeš se bojati.

Ovo je život koji ćeš želeti.

Potruđi se da se uklopiš. U početku će ti biti neprijatno, ali ne brini – na kraju ćeš zaboraviti da si u kavezu. Uskoro će ti to ličiti na život.

Želela sam da budem dobra devojčica i predala sam se svojim kavezima. Izabrala sam tako sićušnu ličnost, telo, veru i seksualnost da sam morala da zadržim dah kako bih ušla u taj kavez. Ubrzo potom, razbolela sam se.

Kad sam postala dobra devojčica, postala sam i bulimičarka. Niko od nas ne može non-stop da zadržava dah. Bulimija mi je omogućavala da izdahnem. To je bio moj način da odbijem poslušnost, da udovoljim svojoj gladi i izrazim svoj bes. Tokom prejedanja postajala sam poput životinje. Onda bih se nagnula nad šolju i pročistila, jer dobra devojčica mora da ostane sitna kako bi stala u svoje kaveze. Ona ne sme da daje naznake gladi. Dobre devojčice nisu gladne, besne niti divlje. Sve ono što ženu čini ljudskim bićem zapravo je prljava tajna dobre devojčice.

Tada sam mislila da to što sam bulimična znači da sam luda. U srednjoj školi završila sam u mentalnoj ustanovi i moje bojazni su potvrđene.

Sada drugačije shvatam sebe.

Bila sam samo devojčica zatvorena u kavezu, a stvorena za prostranstva.

Nisam bila luda. Zaboga, bila sam gepard!

Kad sam ugledala Ebi, setila sam se svoje divljine. Poželela sam je i bio je to prvi put da poželim nešto izvan onoga šta su me učili da želim. Volela sam je i bio je to prvi put da volim nekog osim onih za koje se očekuje da ih volim. Zajednički život s njom bio je prva originalna ideja na koju sam ikada došla i prva odluka koju sam donela kao slobodna

žena. Pošto sam trideset godina na sve načine pokušavala da se uklopim u tuđu ideju o ljubavi, konačno sam osetila ljubav koja mi odgovara – stvorila sam je sama, samo za sebe. Konačno sam pitala sebe šta ja želim, a ne šta svet želi od mene. Osetila sam se živom. Osetila sam ukus slobode i poželela nešto više.

Dobro sam proučila svoju veru, prijateljstva, posao, seksualnost, čitav svoj život i zapitala se: koji deo svega ovoga je bio moja ideja? Da li ja zaista želim išta od ovoga ili sam uslovljena da to želim? Koji deo mojih stavova je zaista moj, a šta je od toga programirano za mene? Koji deo onoga što sam postala zaista jesam ja, a šta sam od toga nasledila? Koliko je moj izgled, način govora i ponašanja odraz onoga kako su me drugi učili da izgledam, govorim i ponašam se? Koliko sam puta u životu jurila prljave ružičaste zeke? Ko sam bila pre nego što me je svet naučio kakva treba da budem?

S vremenom, sam napustila svoje kaveze. Polako sam izgradila novi brak, novu veru, nov svetonazor, novu svrhu, novu porodicu i novi identitet, koji sam zaista osmislila, umesto onog koji sam prihvatila zdravo za gotovo. Okrenula sam se svojoj mašti umesto indoktrinaciji. Okrenula sam se divljini umesto dresuri.

U nastavku slede priče o tome kako sam dospela u kaveze – i kako sam se oslobodila.

jabuke

I mam deset godina i sedim u maloj sobi u zadnjem delu Crkve rođenja Hristovog sa još dvadesetoro dece. Roditelji me šalju na časove veronauke sredom uveče, da učim o Bogu. Naša nastavnica veronauke je mama mog školskog druga. Ne sećam se njenog imena, ali se sećam da nam je stalno ponavljala da preko dana radi kao računovođa. Njena porodica je morala nekako da doprinese crkvi, pa se ona dobrovoljno javila da radi u suvenirnici. Umesto toga, crkva ju je poslala u sobu 423, da drži veronauku petom razredu. I tako ona sada – sredom od 18.30 do 19.30 časova – uči decu o Bogu.

Rekla nam je da sednemo na tepih ispred njene stolice, jer će nam ispričati kako je Bog stvorio ljude. Žurim da nađem mesto napred. Veoma me zanima kako sam i zašto stvorena. Primećujem da nastavnica u rukama ne drži ni Bibliju niti bilo koju drugu knjigu. Pričaće nam iz sećanja. Zadivljena sam.

Ona počinje.

„Bog je stvorio Adama i smestio ga u predivnu baštu. Adam je bio božje omiljeno stvorenje, te je On rekao Adamu

da su njegovi jedini zadaci da bude srećan, vodi računa o bašti i da imena životinjama. Adamov život bio je skoro savršen. Izuzev toga što je često bio usamljen i pod stresom. Želeo je društvo i pomoć u davanju imena životinjama. Zato je rekao Bogu da želi društvo i pomoćnika. Jedne noći Bog je pomogao Adamu da rodi Evu. Iz Adamovog tela rođena je žena. Zato se i zove žena. Nastala je iz materice čoveka. Materica čoveka.*“

Toliko sam zapanjena da zaboravljam da podignem ruku.

„Čekajte. Adam je rodio *Evu*? Ali zar ne rađaju žene sve ljude? Zar ne bi i dečaci trebalo da se zovu žene? Svi ljudi bi trebalo da se zovu žene, zar ne?“

Nastavnica odgovara: „Glenon, digni ruku.“

Dižem ruku. Ona mi daje znak da je spustim. Dečak koji sedi do mene koluta očima.

Naša nastavnica nastavlja priču.

„Adam i Eva bili su srećni i neko vreme je sve bilo savršeno.

Onda je Eva videla sjajnu jabuku na drvetu. Iako joj je Bog rekao da je to jedino iz bašte što ne sme poželeti, ona je poželela tu jabuku. Jednoga dana je ogladnela, ubrala jabuku i uzela zalogaj. Onda je navela Adama da i on zagrize jabuku. Čim je Adam uzeo zalogaj jabuke, Eva i Adam prvi put su osetili stid i pokušali da se sakriju od Boga. Ali Bog sve vidi, tako da je znao i za to. Prognao je Adama i Evu iz predivne bašte. Onda je prokleo i njih i njihovu buduću decu i tako je nastala patnja. Zato patimo i danas, jer se Evin prvobitni greh nalazi u svima nama. Greh, stid i patnja oslobađaju se kad se ponašamo kao Eva; kad sledimo svoje želje umesto da se pokoravamo Bogu.“

Zanimljivo svođenje računa. Nisam imala više pitanja.

---

* Engl.: womb-man – neprevodiva igra reči i izmišljena etimologija reči *woman* od reči *womb* (materica) i *man* (čovek). (Prim. prev.)

pušenje

Kad je moj muž priznao da spava s drugim ženama, krenuli smo na terapiju. Sada sve probleme tokom nedelje čuvamo za utorak uveče i ispričamo ih terapeutkinji. Kad me prijateljice pitaju da li je naša terapeutkinja dobra, odgovorim im: „Valjda. Mislím, i dalje smo u braku.“

Danas sam je zamolila da se vidimo nasamo. Umorna sam i nervozna jer sam cele noći u sebi uvežbavala kako da joj kažem to što želim.

Sedim mirno na stolici, sa sklopljenim rukama na krilu. Ona sedi pravih leđa na stolici naspram mene. Nosi čisto-belo odelo, smerne potpetice i nije našminkana. Drvena polica za knjige prepuna udžbenika i uramljenih diploma penje se uza zid kao stablo pasulja. Njena olovka spremno čeka iznad kožne beležnice u njenom krilu da zabeleži crno na belo podatke o meni. Podsećam sebe: *Govori smireno i samouvereno, Glenon, kao odrasla osoba.*

„Moram nešto važno da vam kažem. Zaljubila sam se. Zaljubila sam se do ušiju. Ona se zove Ebi.“

Moja terapeutkinja je zinula u čudu, taman dovoljno da ja to primetim. Čini mi se da čitavu večnost ćuti. Onda je duboko uzdahnula i rekla: „Dobro.“

Pravi pauzu i ponovo počinje. „Glenon, šta god da je u pitanju – to nije stvarno. Ta osećanja *nisu stvarna*. Kakvu god budućnost vi zamišljali, ni ona nije stvarna. To je samo opasna razonoda. Neće se dobro završiti. To mora da prestane.“

Zaustila sam da kažem: „Ne razumete. Ovo je drugačije.“ Ali onda sam se setila svih ljudi koji su sedeli u ovoj stolici i insistirali na tome da je *baš ovo drugačije*.

Ako mi ne dozvoli da budem s Ebi, moram barem da se izborim za to da više ne spavam sa svojim mužem.

„Ne mogu više da spavam s njim“, kažem. „Znate koliko sam se trudila. Ponekad pomislim da sam mu oprostila. Onda se on popne na mene i ja ga ponovo mrzim. Prošlo je nekoliko godina od svega toga i ne želim više da pravim probleme, pa samo zažmurim i trudim se da nestanem u mislima dok se sve ne završi. Onda se slučajno vratim u svoje telo i osetim nesnosan bes. Pokušavam da budem mrtva iznutra, ali uvek u meni ostane malo života, koji seks čini nepodnošljivim. Ne mogu da budem živa tokom seksa, ali ni da se umrtvim, tako da nema rešenja. Jednostavno, ne mogu više to da radim.“

Besna sam zbog toga što plačem, ali plačem. Preklinjem je. Imajte milosti, molim vas!

Dve žene. Jedno belo odelo. Šest uramljenih diploma. Jedna otvorena beležnica. Jedna olovka, spremna.

Čujem reči: „Glenon, jeste li pokušali s pušenjem? Mnogim ženama je pušenje mnogo manje intimno.“

smernice

I mam sina i dve ćerke, dok se neko od njih ne izjasni drugačije. Moja deca veruju da je tuš-kabina čarobni portal za rađanje ideja.

Moje najmlađe dete nedavno mi je reklo: „Mama, čini mi se da ceo dan nemam nikakve ideje, ali kad uđem u tuš-kabinu, moj mozak se napuni kul mislima. Verovatno je to zbog vode ili tako nečeg.“

„Možda je zbog vode“, kažem. „Ili je tuš-kabina jedino mesto u kom nisi prikačena na internet – pa uspevaš da čuješ sopstvene misli.“

Pogledala me je i uzvratila: „Šta?“

„Dušo, to što ti se dešava dok se tuširaš zove se *razmišljanje*. To su ljudi radili pre *Gugla*. Razmišljanje je nešto poput... To je guglanje po mozgu.“

„Je li?“, reče ona. „Kul.“

Isto to dete jednom nedeljno krade moj skupi šampon. Pre neki dan uletela sam u kupatilo koje ona deli sa bratom i sestrom tinejdžerima, kako bih ga uzela natrag. Razmakla sam zavesu za tuš i primetila dvanaest praznih bočica na

obodu kade. S desne strane sve bočice su bile crvene, bele i plave. Bočice s leve strane bile su roze i ljubičaste.

Uzela sam crvenu bočicu sa strane koja očigledno pripada mom sinu. Bočica je bila visoka, pravougaona i glomazna. S nje su vrištala crvena, bela i plava slova:

**TRI PUTA VEĆI,
NE LIŠAVA TE DOSTOJANSTVA,
NAORUŽAJ SE MUŠKIM MIRISOM,
NOKAUTIRAJ PRLJAVŠTINU I OŠAMARI NEPRIJATNE MIRISE**

Pomislila sam: *Šta, kog đavola? Da li se moj sin ovde tušira ili sprema za rat?* Uzela sam i jednu usku metalik bočicu, roze boje, koja pripada mojim ćerkama. Umesto da mi glasno izdaje naređenja, ta bočica je pisanim, nežnim fontom šaputala nepovezane prideve: *primamljiva, blistava, nežna, čista, zavodljiva, opipljiva, lagana, kremasta.*

Nije bilo nijednog glagola. Tu nema radnji, samo spisak onoga kakve treba da budemo.

Osvrnula sam se na trenutak kako bih se uverila da tuš-kabina zaista nije neki čaroban portal koji me je neka-ko vratio kroz vreme. Ne. Ja sam i dalje u dvadeset prvom veku, u kom dečake i dalje uče tome da su pravi muškarci krupni, smeli, nasilni, nepovredivi, gadljivi na ženstvenost i odgovorni za osvajanje žena i sveta. Devojčice i dalje učimo da prave žene moraju da budu tihe, lepe, sitne, pasivne i poželjne, kako bi bile vredne osvajanja. Eto gde se nalazimo. Naše sinove i ćerke i dalje sprečavamo da ostvare svoj ljudski potencijal i pre nego što se obuku ujutro.

Naša deca su suviše velika da bi se uklopila u te rigidne boce masovne proizvodnje. Ipak, izgubiće sebe u pokušaju da u tome uspeju.

polarni medvedi

Pre nekoliko godina zvala me je vaspitačica moje ćerke Tiš i rekla da su imali nekakvu „situaciju“ u školi. Dok su razgovarali o divljim životinjama, vaspitačica je pomenula da polarni medvedi gube svoja staništa i izvore hrane zbog toga što se glečeri tope. Pokazala je učenicima sliku polarnog medveda u izumiranju, kao jedan od brojnih primera posledica globalnog zagrevanja.

Ostalim zabavištancima ta informacija je bila tužna, ali ne toliko da bi ih sprečila da odjure na odmor. S Tiš je bilo drugačije. Vaspitačica mi je rekla da je nakon tog časa, kad su sva ostala deca skočila na noge i izletela napolje, Tiš ostala da sedi sama, otvorenih usta u čudu, šokirana, i da je pitala:

„ŠTA? Jeste li vi upravo rekli da polarni medvedi *izumiru*? I to zašto što se *Zemlja topi*? Ista ova Zemlja na kojoj mi živimo? Jeste li nam vi to upravo saopštili tokom *ZAJEDNIČKIH AKTIVNOSTI*?“

Tiš je na kraju izašla u dvorište, ali nije mogla da se igra s drugom decom toga dana. Druga deca su je zvala da se igra loptom s njima, ali ona je ostala uz vaspitačicu, i dalje

zapanjena, i ispitala je: „Da li odrasli znaju za to? Šta će preduzeti u vezi s tim? Jesu li i druge životinje u nevolji? Gde je mama tog gladnog polarnog medveda?“

Narednih mesec dana život naše porodice vrteo se oko polarnih medveda. Kupili smo postere s polarnim medvedima i njima oblepili zidove Tišine sobe. „Mama, moram to da zapamtim. Moram da se prisetim toga.“ Postali smo sponzori četiri polarna medveda. Razgovarali smo o polarnim medvedima za večerom, doručkom, tokom vožnje i na zabavama. Toliko smo razgovarali o polarnim medvedima da nakon nekoliko nedelja više to nisam mogla da podnesem. Zamrzela sam polarne medvede svakim atomom svog bića. Proklinjala sam dan kad su polarni medvedi nastali. Na sve načine sam pokušavala da izvučem Tiš iz tog ambisa s polarnim medvedima. Udovoljavala sam joj, vikala na nju i na kraju sam je naprosto slagala.

Zamolila sam prijateljicu da mi pošalje „zvaničan“ mejl u kom se pretvara da je „predsednica Antarktika“ i kojim nam javlja da je jednom zasvagda rešen problem glečera i da su iznenada polarni medvedi sasvim dobro. Otvorila sam taj lažni mejl i pozvala Tiš: „O bože! Dušo, dođi da vidiš šta sam dobila! Dobre vesti!“ Tiš je pročitala mejl u sebi, a potom se polako okrenula ka meni s prezriviim pogledom na licu. Znala je da je mejl lažan, jer ona je osetljiva, ali nije idiot. Saga o polarnim medvedima nastavila se u punoj snazi.

Jedne noći ušuškala sam Tiš i na prstima krenula ka vratima sobe, srećna što se bližim svojoj obećanoj zemlji (svi spavaju, a ja imam svoj kauč, ugljene hidrate i *Netfliks* i niko ne sme da me dira niti da razgovara sa mnom do svitanja, aleluja!). Dok sam zatvarala vrata sobe, čula sam Tiš kako šapuće: „Čekaj. Mama?“

Dođavola!

„Šta je bilo, dušo?“

„Reč je o polarnim medvedima.“

OH, NEEEE, ZABOGA!

Vratila sam se do njenog kreveta i zurila u nju, pomalo manijački. Tiš me je pogledala i rekla je: „Mama. Ne mogu da prestanem da razmišljam o svemu tome. Sada je reč o polarnim medvedima i nikome nije stalo do toga. Sledeći smo mi.“

Onda se okrenula, zaspala i ostavila me samu u mračnoj sobi, šokiranu. Stajala sam iznad nje, razrogačenih očiju, grleći samu sebe. „O bože! Polarni medvedi! Moramo da spasemo proklete polarne medvede! Nakon njih, mi smo na redu. Šta je s nama?“

Pogledala sam svoje dete i pomislila: *Nisi ti luda što tu-guješ za polarnim medvedima; ludi smo mi što to ne radimo.*

Tiš nije mogla da ide na odmor jer je obraćala pažnju na to što njena vaspitačica govori. Čim je čula vesti o polarnim medvedima, dozvolila je sebi da oseti užas, spozna tu nepravdu i zamisli neizbežan ishod. Tiš je osetljiva i to je njena supermoć. Suprotnost osetljivosti nije hrabrost. Nije hrabro odbijati da obraćaš pažnju na nešto, odbijati da primećuješ, osećaš, znaš i zamišljaš. Suprotnost osetljivosti je neosetljivost, a to nije nešto čime se treba ponositi.

Tiš oseća. Čak i kad svet pokuša da projuri pored nje, ona ga polako upija. *Čekajte, stanite. To što ste rekli o polarnim medvedima navelo me je da osetim nešto i da se zapitam. Možemo li da zastanemo na trenutak? Ja nešto osećam. Imam pitanja. Još nisam spremna da odjurim napolje na odmor.*

U većini kultura ljudi poput Tiš rano se identifikuju i postaju šamani, vračevi, pesnici i sveštenici. Smatraju ih ekscentričnima, ali i ljudima od presudnog značaja za zdravlje čitave zajednice, jer oni čuju stvari koje drugi ne čuju, vide

ono što drugi ne vide i osećaju ono što drugi ne osećaju. Kultura zavisi od osetljivosti nekoliko ljudi, jer oni koji osećaju bol sveta jesu oni koji mogu da mu pomognu da zaceli rane. Oni su na pramcu *Titanika* i viču: „Glečer je ispred nas!“ Za to vreme oni u potpalublju odmahuju rukom: „Prestani da nam dosađuješ! Samo želimo da plešemo!“

Ali naše društvo je toliko usmereno ka brzini, moći i efikasnosti da su ljudi poput Tiš – i mene – nepogodni. Mi usporavamo svet. Lakše je proglasiti nas poremećenima nego razmotriti mogućnost da mi adekvatno reagujemo na poremećen svet.

Moja devojčica nije poremećena. Ona je proročica. Želim da budem dovoljno mudra da se zaustavim s njom, da je pitam šta oseća i saslušam šta zna.

glasovi

U četvrtom sam razredu srednje škole i još nisam nominovana za Maturski odbor.

Maturski odbor se sastoji od desetoro najpopularnijih učenika iz svakog razreda. Tih desetoro učenika se dotera i vozi kabrioletima na maturskoj paradi. Doteraju se i prošetaju terenom tokom poluvremena ili hodnikom škole, noseći lente. Matura je srednjoškolska Nedelja mode. Mi ostali posmatračemo članove Odbora kako šetaju pistom s naših mesta u senci.

Profesori nam dele glasačke listiće na času engleskog i daju nam uputstva kako da glasamo za učenike koji će završiti u Odboru. Svake godine masovno glasamo za deset istih „zlatnih“ učenika. Svi znamo ko su oni. Čini mi se da smo rođeni s tim saznanjem. „Zlatni“ učenici uvek stoje zajedno u zatvorenom krugu – kao sunce – u hodnicima, na utakmicama, u tržnom centru i u našim mislima. Ne smemo direktno da gledamo u njih, što je teško, jer imaju sjajnu kosu i tela su im privlačna, blistava, baš onakva kakva treba da budu. Oni nisu siledžije. To bi zahtevalo suviše njihove

pažnje i previše truda oko nas. Oni su iznad toga. Njihov posao je da ignorišu nas ostale, a naš da prosuđujemo sebe prema standardima koje oni postavljaju. Zahvaljujući našem postojanju, oni su „zlatni“, a zbog njihovog postojanja, mi smo očajni. Ipak, iz godine u godinu glasamo za njih, jer pravila upravljaju nama čak i u privatnosti naše klupe. *Glasajte za „zlatne“ učenike. Oni savršeno slede pravila. Trebalo bi svi da budemo poput njih, što znači da oni moraju pobediti. To je pošteno.*

Ja nisam „zlatna“, ali njihova svetlost me obasjava dovoljno često da sam zlatne nijanse. Povremeno me zovu na svoje žurke i ja odem, ali tamo ne razgovaraju mnogo sa mnom. Pretpostavljam da me zovu zato što im je potreban neko ko nije zlatan, da bi osetili svoju zlatnost. Zlatnost zahteva *kontrast*. Kad stanu ukrug na utakmicama, puste me da uđem u taj krug, ali ni tada ne razgovaraju sa mnom. Meni je užasno neprijatno. Osećam se izopšteno i smešno u tim krugovima. Stalno podsećam sebe na to da nije važno šta se dešava u krugu. Važno je šta oni van kruga misle da se tamo dešava. Nije važno ono što je stvarno, već ono u šta ubedimo *druge* da je stvarno. Nije važno kako se ja osećam, već kako izgleda da se osećam. To kako *izgleda da se osećam* odrediće i mišljenje drugih o meni. Važno je to šta drugi misle o meni. Zato se ja ponašam kao neko ko oseća da pripada „zlatnima“.

Polovinom septembra gungula oko priprema za maturu dostigla je svoj vrhunac. Svi smo glasali i pobednike će proglasiti na odmoru nakon petog časa. Ja sam u učeničkoj vladi i naš zadatak je da prebrojimo glasove. Moja drugarica Lisa vadi glasačke listiće iz kutije, jedan po jedan, i glasno čita imena, dok ja beležim svaki glas. Ona iznova čita ista imena: Tina. Keli. Džesa. Tina. Keli. Džesa. Suzan. Džesa. Suzan. Tina. Tina. Tina. I onda Glenon. Još nekoliko puta

čujem to... Glenon. Glenon. Lisa me pogleda, podigne obrve i nasmeši se. Ja zakolutam očima i skrenem pogled, ali srce će mi iskočiti iz grudi. *Čoveče! Oni misle da sam ja „zlatna“.* Vidim da je glasačka kutija skoro prazna, ali glasova ima dovoljno i mogla bih da uđem u Odbor. Možda i uspem. Trebaju mi još samo dva glasa. Pogledam u Lisu i vidim da ne gleda. Olovkom dodam još dva glasa pored svog imena. Jedan. Dva. Lisa i ja prebrojavamo glasove. Nominovana sam za Maturski odbor.

Čak i danas, sa svoje četrdeset četiri godine, ponekad zakolutam očima i kao uzgred pomenem da sam bila u Maturskom odboru. I drugi zakolutaju očima (srednja škola!), ali pomisle: Bila si „zlatna“. Rano se odlučuje o tome ko pripada „zlatnim“ učenicima, ali to ostaje s vama čak i kad odrastete i znate da to nije važno. Jednom „zlatna“, uvek „zlatna“.

Više od decenije pišem i otvoreno govorim o zavisnosti, seksu, neverstvu i depresiji. Moja duhovna praksa je da ne osećam stid. Ipak, nikad nikome, osim svojoj ženi, nisam priznala da sam ukrala glasove za Maturski odbor u srednjoj školi. Kad sam joj rekla da sam konačno napisala ovu priču, štreknula se i pitala: „Jesi li sigurna, dušo? Sigurno želiš da ispričaš tu priču?“

Mislim da nije prevara to što ovaj događaj čini neoprostivim. Reč je o očajanju. O tome što mi je previše bilo stalo. Ako ne možete da budete „zlatni“, morate da se pretvarate da to i ne želite. Nimalo nije kul toliko očajnički želeti da sledite uputstva koja svet nameće, da ste spremni i da varate zbog toga. Ali ja sam to uradila.

Namestila sam izbore kako bih postala „zlatna“. Petnaest godina sam provela s glavom u šolji, pokušavajući da

budem što lakša. Čitavu deceniju opijala sam se do besvesti, pokušavajući da budem prijatna. Kikotala sam se i spavala s lošim muškarcima, pokušavajući da budem osoba koju žele da dodirnu. Toliko sam grizla jezik da sam mogla da osetim krv, samo da bih bila blaga. Potrošila sam hiljade dolara na razne napitke i otrove, pokušavajući da izgledam mladoliko. Negiram sebe već decenijama, pokušavajući da budem čista.

algoritmi

Nekoliko meseci pošto sam saznala da me je muž više puta prevario, i dalje nisam znala da li da ga ostavim ili ne. Nisam znala ni da li da zadržim ili ne novi jastuk na kauču. Bila sam užasno neodlučna. Kad sam savetnici iz škole moje dece rekla koliko sam izgubljena, ona mi je odgovorila: „Decu ne upropaste teške odluke, već nedonošenje odluka. Vaša deca moraju znati kako će se ovo nastaviti.“

Uzvratila sam: „Ona ne mogu to znati dok ja to ne saznam.“

Dodala je: „Morate da nađete *način da to saznate*.“

Tada je jedini *način da nešto saznam* bio preko anketa i istraživanja. Počela sam da anketiram svoje prijateljice. Zvala sam ih, jednu po jednu, u nadi da će one znati šta treba da radim. Zatim sam počela istraživanje. Pročitala sam sve članke koje sam našla o neverstvima, razvodu i deci, u nadi da će stručnjaci znati šta treba da radim. Rezultati anketiranja i istraživanja nisu me doveli do konačnog zaključka.

Na kraju sam se okrenula internetu, da vidim da li nevidljiva skupina neznanaca, trolova i botova zna šta bi trebalo da uradim sa svojim divljim i dragocnim životom. Tako